

5 квітня виповнюється 90 років від дня народження (1928) дивовижної жінки з дивовижною долею. Дитиною вона втратила майже всю свою родину. Крушельницькі, серед яких були політики, письменники, видавці, люди обдаровані від Бога численними талантами, зазнали тотального винищення в роки сталінських репресій, хоча не вважали себе ворогами комуністів й самі поїхали до Харкова будувати нове життя. Їх провиною було те, що вони любили свій народ і його культуру й були творцями цієї культури.

Ларисі пощастило вціліти й 1937 року повернутися до Львова. Роки війни закинули її до Австрії, де обдарована дівчина студювала мистецтво у Відні й Штутгарті, однак далі мусила працювати на Третій Райх на алюмінієвому заводі. 1945 року повернулася з матір'ю до Львова, працювала художником-реставратором Музею українського мистецтва, екстерном здобула середню освіту. З 1947 року вона стала на шлях археології – науки, якій присвятила більшу частину свого життя – перейшла працювати знову художником-реставратором, до Львівського відділу Інституту археології (згодом Інституту суспільних наук) АН УРСР. Також здобула заочно, оскільки мусила заробляти на життя, вищу освіту на історичному факультеті ЛДУ. Як археолог ще встигла попрацювати з М. Смішком, В. Ауліхом, О. Чернишем, І. Крип'якевичем (він керував Інститутом суспільних наук до 1963 р.), активно досліджувала пам'ятки археології різних епох. Однак улюбленим її періодом стала доба пізньої бронзи й раннього заліза, які вона вивчала протягом 50 археологічних експедицій. Ця робота відобразилася у понад 200 наукових дослідженнях, понад 170 з яких опубліковані — зокрема, 8 монографій. Це праці «Північне Прикарпаття і Західна Волинь за доби раннього заліза» (1976), «Чорноліська культура Середнього Придністров'я» (1998), «Культура Ноа на землях України» (2006) та ін. Вона відкрила і дослідила близько 60 пам'яток минулого, що принесли їй визнання як в Україні, так і за кордоном. Лариса Крушельницька першою дослідила осередки солеваріння в Карпатах, що мали важливе економічне значення в давню добу. Концептуальне значення мають дослідження археолога на території

Подністров'я, зокрема виділення нею Непоротівської групи пам'яток Чорноліської культури. На це, зокрема, вже вказували її колеги – Д. Павлів, М. Бандрівський та ін. Для дослідників української археології, науки й культури загалом важливе значення має підготований Л. Крушельницькою збірник «Епістолярна спадщина Ярослава Пастернака» (2013). На жаль, учена встигла видати лише 1-й зошит з колосального масиву листів.

Широкого резонансу набули також її спогади, публіцистика, художні твори. Першою серед них я б назвав статтю про графіку Івана Крушельницького, яка побачила світ у львівському «Жовтні» ще 1965 року (№ 4, с. 24-27). Згодом Лариса Іванівна підготувала ширші спогади про родину Крушельницьких «Рубали ліс...». Їх публікував «Дзвін» (1990, №3-5), а згодом, розширені й доповнені, вони вийшли окремою книгою (2001, 2001, 2008), що користувалася надзвичайним попитом і не раз перевидавалася. Навдивовиж яскравими були також спомини про Семена Стефаніка, Юрія Косача, Марію Деркач, Зеновію Франко та ін. Публіцистика Лариси Крушельницької, датована 1991-2016 роками, стосується проблем екології, національної пам'яті, української мови, збереження пам'яток, вшанування жертв репресій та безлічі інших проблем, які хвилювали й хвилюють українську інтелігенцію. Особисто для мене важливою була підтримка Лариси Іванівни під час горезвісної «архівної справи» 2005-2006 років. Як директор бібліотеки, вона не побоялася розголосу в справі про крадіжки з ЛНБ рідкісних географічних атласів. Саме активні дії Л. Крушельницької дозволили повернути в Україну бодай частину викрадених цінностей. Критика дуже позитивно відгукнулася на цікаву анімалістичну збірку оповідань археолога «Звірятка у моєму житті», проілюстровану самою авторкою. Як на мене, кожне з оповідань (скажімо, «Ведмеді») є відображенням багатого внутрішнього світу авторки, закоханої в рідний край, його природу, а особливо в людей. Цю збірку я б радив включити до шкільної програми.

Окремого розгляду потребує діяльність Л. І. Крушельницької на посаді директора ЛНБ ім. Стефаніка НАН України (1991-2004) Як керівник цієї важливої наукової установи, вона зуміла зберегти колектив у нелегкий час фінансових негараздів, відсутності коштів для поповнення фондів. З того часу обсяг фондів бібліотеки зріс на півмільйона і сягнув близько 7 млн. од. зб. Важливими для обслуговування читачів і зберігання фондів були ремонтні й реставраційні роботи в шести корпусах – пам'ятках архітектури. Кошти на це значною мірою надали меценати з Європи й Америки. Під керівництвом Л. Крушельницької у бібліотеці розгорнуто наукову роботу над створенням національної бібліографії, дослідженням проблем бібліотекознавства, книгознавства, історії періодики та ін. Важливим для національної культури питанням була спроба Польщі домогтися продовження «реституції» фондів Оссолінеуму, успішно започаткованої в радянську добу. Принципова позиція й авторитет Лариси Крушельницької відіграли вирішальну роль у збереженні цілісності фондів ЛНБ. Численні статті, інтерв'ю, виступи директора бібліотеки зібрані в окремому виданні «Від сьогодні до завтра» (2012). Слід зазначити, що значна частина наукового, публіцистичного й художнього доробку Лариси Крушельницької описана в біобібліографічному покажчику «Лариса Крушельницька»

(укл. С. Н. Когут), виданому ЛННБ ім. В. Стефаника 2008 року.

Лариса Іванівна відійшла від нас 12 листопада 2017 року, однак її твори, наукові відкриття, її ставлення до своєї праці й до людей завжди житимуть серед усіх, хто знав цю неймовірної духовної краси жінку.

Іван СВАРНИК